

Toimittanut Fred Karlsson

Suomi vieraana kielenä

WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖ
PORVOO - HELSINKI - JUVA

1982

KIELIKURSSIN SUUNNITTELU JA OPETUSTAVOITTEIDEN ASETTAMINEN

Johdanto

Tässä esityksessä käsitellään lyhyesti vieraan kielen opetukseen liittyvän kurssin suunnittelua. Laajasta aihepiiristä on valittu tarkemmin esiteltäväksi seuraavat teemat

- opetusjärjestelmän (= kurssin) laatimisen vaiheet
- oppitunnin suunnittelu ja opetuksen vaiheet
- opetuksen tavoitteet, niiden porrastaminen ja saavuttamisen edistäminen
- vieraiden kielten kurssien erilaiset lähestymistavat ja kielikurssien tavoitteiden asettaminen.

Opetuksen suunnittelu perustuu paljolti siihen, millaisia lähtöoletuksia meillä on sen perusteista ja luonteesta. Gagné ja Briggs (1974) ovat esittäneet seuraavat neljä olettamusta:

1. Opetuksen suunnittelun tarkoituksena on yksilöiden oppimisen edistäminen. Oppimistapahtuma on oppijakohtainen tapahtuma.
2. Opetuksen suunnittelu sisältää sekä lyhyen että pitkän aikavälin toimintaa. Edellinen tarkoittaa esim. tuntisuunnitelman laatimista ja jälkimmäinen esim. kokonaisen opetussuunnitelman tai kurssin laatimista.
3. Systemaattisesti suunniteltu opetus voi suuresti edistää yksilön henkistä kehitystä.

4. Opetuksen suunnittelun tulee perustua tietoon siitä, miten ihmiset oppivat yleensä ja kulloinkin kyseessä olevaa "ainetta" erityisesti.

Tähän voidaan esittää täydennyksenä lisäkohta, joka koskee kielten opetussuunnitelman laadintaa:

5. Kielten opetuksen tavoitteita asetettaessa tulee perimmäisenä arviointikriteerinä olla se, mitä henkilöt tekevät käyttäessään kieltä erilaisiin viestintätarkoituksiin.

Yleinen malli opetuksen tavoitteista ja niiden toteuttamisesta

Ennen kuin seuraavassa kappaleessa ryhdytään käsittelemään tarkemmin kielenopetuksen tavoitteiden asettamista, on paikallaan esittää tiivis katsaus opetuksen yleisistä tavoitteista, joiden perustana on pidetty ihmisen toiminnan eri osa-alueita ja niiden sisäisiä hierarkioita.

Taulukko 1 perustuu pääosin Gagnén ja Briggsin esittämiin näemyksiin, mutta sitä on jonkin verran sovellettu kielenopetuksen suuntaan. (Taulukko on sivuilla 25—27.)

Taulukko 1. Opetuksen tavoitteiden yleinen malli

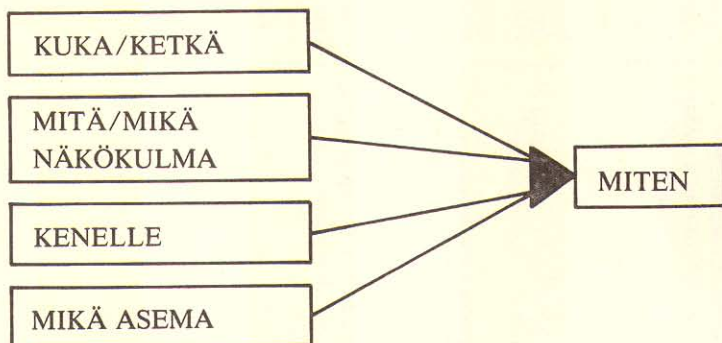
Tavoitteena oleva taito/oppitunnin sisältö	Käyttätyminen/toiminta	Käytettyminen/toiminnan tarkennus-esimerkki	Oppimista edistävät olosuhteet	PORRASTUSPERIAATTEET ja muita huomioonotettavia periaatteita
1. Älyllinen taito Erottelu (diskriminointi)	erottelee	erottelee ilmoittamalla onko vokaali pitkä vai lyhyt (puuro — puuro)	<ul style="list-style-type: none"> - Ärsyke-reaktiokykykentöjen mieleenpalauttaminen - Kertaus, jossa esitetään ”samoja” ja ”erilaisia” ärsykeitä ja annetaan palautetta suorituksen onnistumisesta - Korostetaan erottavia (distinktiivisiä) piirteitä 	
Konkreettinen käsite	tunnistaa	tunnistaa nimeämällä esineen tai kuvan ”kirjaksi”	<ul style="list-style-type: none"> - Relevanttien ominaisuuksien erottelun mieleenpalauttaminen - Esitetään erilaisia käsitteen alaan kuuluvia tapauksia ja varoitaan irrrelevanttien ominaisuuksien määrää - Oppilaat tunnistavat käsitteen alaan kuuluvia tapauksia 	Välttämättömät osataidot tulisi hallita ennen uuden taidon oppimistilanteen esittämistä. Uuteen taitoon liittyvän tietoa aineksen tulisi olla tuttua tai se tulee tehdä selväksi ohjeissa.
Määritelty käsite	luokittelee	luokittelee määrittelemällä käsitteen ”perhe” (ilmoittamalla mikä aikamuoto on kyseessä tms.)	<ul style="list-style-type: none"> - Osakäsitteiden mieleenpalauttaminen - Käsitteen osien demonstroiminen tai käsitteen määrittelyn verbaalinen esittäminen - Oppilas demonstroii käsitteen toiminnan avulla 	

Sääntö	osoittaa (demonstro)	<ul style="list-style-type: none"> - Osakäsitteiden tai alasaäntöjen mieleenpalauttaminen - Säännön demonstroiminen tai verbaalinen esittäminen - Oppilas demonstroii säännön soveltamista 	
Korkeamman asteen sääntö (ongelmanratkaisu)	tuottaa	<ul style="list-style-type: none"> - Relevanttien alasaäntöjen mieleenpalauttaminen - Uuden ongelman esittäminen - Uuden säännön demonstroiminen ongelman ratkaisun tuottamisessa 	
2. Tiedollinen strategia	luo, keksii	<ul style="list-style-type: none"> - Relevanttien käsitteiden ja sääntöjen mieleenpalauttaminen - Uusien ongelmien vähittäinen esittäminen ilman että spesifoidaan ratkaisun tyyppi/luokka/laji - Oppilas demonstroii ratkaisun 	<p>Ongelmatilanteiden tulisi sisältää aikaisemmin opittuja älyllisiä taitoja.</p> <p>Ongelman ratkaisuun liittyvä tieto tulisi hallita ennakolta tai tuoda esille ohjeissa.</p>
3. Informaatio Nimi tai nimeke	ilmoittaa	<ul style="list-style-type: none"> - Kielellisten tai visuaalisten assosiaatioiden mieleenpalauttaminen - Oppilas suhteuttaa nimen mielikuvaan tai mielekkäaseen lauseeseen (siis tuottaa ne) 	<p>Esitysjärjestys ei ole tärkeää suurimmassa osassa tärkeimpiä osa-aiheita.</p>
Faktat	ilmoittaa mitä käsiteltävässä tekstissä sanotaan X:stä	<ul style="list-style-type: none"> - Mielekkään informaation kontekstin mieleenpalauttaminen - Faktan sijoittaminen laajempaan yhteyteen 	<p>Yksityisten faktojen edellä tulisi olla tai niihin tulisi liittyä mielekäs konteksti.</p>

Tietokokonaisuus		<i>kertoo</i> millainen koululaitos Suomessa on	<ul style="list-style-type: none"> - Asiaan liittyvän informaation kontekstin mieleenpalauttaminen - Uuden tiedon sijoittaminen asiaan liittyvän muun informaation yhteyteen 	Tavallisesti oletetaan, että on opittu aikaisemmin sellaiset välttämättömät älylliset taidot kuin lukeminen, kuunteleminen jne.
4. <i>Motorinen taito</i>	suorittaa, tekee	<i>lukee</i> tekstin ääneen luontevalla tavalla	<ul style="list-style-type: none"> - Motoristen osataitoketjujen mieleenpalauttaminen - Toimeenpanorutiinien (säätöjen) aikaansaaminen tai mieleenpalauttaminen - Kokonaistaidon harjoittaminen 	Harjoita intensiivisesti keskeisen tärkeitä osataitoja ja harjoita siten kokonaistaitoa. On ennen kaikkea opittava suoritusrutiini, toimintasäännöt.
5. <i>Asenne</i>	valitsee	esim. valitsee <i>koti-tehtävien tekemisen</i> muiden harrastusten sijasta	<ul style="list-style-type: none"> - Henkilökohtaisiin aikomuksiin liittyvien tietojen ja älyllisten taitojen mieleenpalauttaminen - Asenteen kohdetta kohtaan tunnetun kunnioituksen aikaansaaminen tai ”mieleenpalauttaminen” - Henkilökohtaisen toiminnan palkitseminen joko omakohtaisen kokemuksen välityksellä tai epäsuorasti kunnioitetun henkilön toimintaa seuraamalla 	Valmistelevana vaiheena on luottamuksen, arvostuksen herättäminen oppijassa. Valintatilanteita tulisi edeltää valinnoissa tarvittavien taitojen hallinta. Valintaan liittyvä informaatio olisi hallittava ennakolta tai tehtävä selväksi ohjeissa.

Kielikurssin tavoitteiden asettaminen

Tavoitteiden määrittely (= miten) voidaan tehdä monella tavalla mm. sen mukaan, *kuka* (ketkä) tavoitteita määrittelee, *mitä* sisältöä tai alueita määrittely koskee ja miten se hahmotetaan, *kenelle* (keille) määrittely on tarkoitettu ohjenuoraksi, *millainen* käsitys laatijalla on tavoitemäärityksen luonteesta, ts. tavoitteiden *asemasta*. Kaaviona tämä voidaan esittää seuraavasti:

Kun tarkastellaan suomen kielen opetuksen tavoitteiden asettamista Takalan (1979) kuvion pohjalta, nousee keskeiseksi kysymys ”kenelle”. Opettajan on analysoitava opiskelijajoukon kanssa yhdessä ryhmän tavoitteita ja tarpeita: mihin tarkoitukseen tämä opiskelijaryhmä tarvitsee suomen kielen taitoa. Toisaalta analyysissa tulee ottaa huomioon opiskelijoiden aikaisemmat kokemukset vieraiden kielten opiskelusta ja näin muodostunut valmiusaste. Vasta tällaisen erittelyn perusteella voidaan ratkaista näkökulma ja tavoitteiden esittämistapa. Venepakolaisen suomen kielen opiskelu ja hollantilaisen opiskelijaryhmän tavoitteet muodostuvat todennäköisesti varsin erilaisiksi.

Kielikurssien tavoitteiston yleiset tyypit

Opetussuunnitelman tavoitteet voidaan ja tulee muotoilla eri tavoin sen mukaan, mikä näkökulma opiskelijaryhmän kannalta on tarkoituksenmukaisin. Yksi tavoitteiden ja suunnittelun lähtökohta on

psykologinen. Tavoitteita asetettaessa tulee tuntee oppilaiden omat tarpeet, harrastukset ja ongelmat. Tämän lisäksi tulisi olla tietoa persoonallisuuden piirteistä ja näihin liittyvistä käyttäytymismalleista. Kolmanneksi tulisi olla selvillä opiskelijaryhmän kyvyistä, älyllisistä ominaisuuksista ja erikoistaipumuksista. Neljäs opetustavoitteiden kannalta ratkaiseva tekijä on tieto kunkin alueen kulttuurisesta ja älyllisestä ilmapiiristä. Vasta näiden perusteella on mahdollista päättää opetustavoitteista. Suomen kielen opetuksen tulisi aina lähteä juuri oppilasjoukon psykologisesta erittelystä.

Vain oppilasjoukon erittelyn pohjalta voidaan ratkaista, muovataanko tavoitteet tilanepohjaisesti, kielioppilähtöisesti vai käsitteellisesti. Jos suunnitelman tavoitteet halutaan määrittellä *tilanepohjaisesti*, ratkaistaan oppilasjoukon tarpeiden perusteella, millaisiin tilanteisiin nämä oppilaat tarvitsevat suomen kielen taitoa. Kysytään myös, milloin kukin oppilas tarvitsee suomen kieltä. Tavoitteet muotoillaan näiden vastausten perusteella. Tällaisen tavoitteenmäärittelyn vaikeutena on tietysti erilaisten kielenkäyttötilanteiden määrittely. Ei välttämättä voida sanoa, mitkä kielen piirteet tyypillisesti esiintyvät missäkin tilanteessa. On paljonkin kiistelty, sopiiko tilanepohjainen opetus äidinkielen vai vieraan kielen opetukseen paremmin. On kuulunut kannanottoja, joiden mukaan tilanepohjainen opetus sopisi äidinkielen opetukseen parhaiten. Tällöin tilanepohjainen opetus käsitetään sosiologisesti ja sosiolinguistisesti: sen tavoitteena on saada oppilas tajuamaan, mikä kielelle ilmiönä on ominaista, miten se vaikuttaa hänen elämäänsä ja toimii tiedon ja kokemuksen varastojana ja luokittelijana (Hakulinen 1974 a, b).

Tavoitteet voidaan asettaa myös rakenteellisesti, *kielioppilähtöisesti*. Tällöin korostetaan kielen muodon hallinnan opettelua. Pyritään jakamaan tietoa kielen rakenneseikoista, luokitellaan ja nimeetään kielen rakenneosia. Tämänkään näkökulman valitseminen ei ole ongelmatonta. On ratkaistava, millaisen mallin pohjalta toisen kielen rakennetta voidaan kuvata, samoin kuin se, mitä kielioppimallia kielen rakenteen kuvauksessa käytetään. Ilmeisesti mikään kielioppi-malli ei yksinään ole muita sopivampi opetuksen lähtökohdaksi. Opetuksen tulee suosia valikoivuutta; tällöin yhden teorian perusteella arvioidaan toista ja jonkin muun teorian perusteella taas toista ilmiötä.

Käsitteellinen opetuksen suunnittelun malli pyrkii integroimaan kielioppia ja kielen opetuksen muita osa-alueita. Se vastaa kysymykseen, mitä asioita oppilaan tulee tällä kielellä pystyä ilmaisemaan. Tämän lähestymistavan perustana on ihmisen ilmaisutarve. Ilmaisutarve voidaan kiteyttää asiaryhmiin, dimensioihin, jotka on otettava huomioon sekä äidinkielen että vieraan kielen opetuksessa. Näitä di-

Tavoitteena on, että opetuksen avulla oppilas

ymmärtää, osaa reagoida ja itse tuottaa kieltä seuraaviin tarkoituksiin	käsitellen seuraavia ajatuksia ja käsitteitä:	seuraaviin aihepiireihin liittyen:	edellyttäen seuraavia kielellisiä taitoja:	seuraavissa rekistereissä ja tilanteissa:
<p>1. <i>henkilökohtainen vuorovaikutus</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - puhuttelu - tervehtiminen, - hyvästely - esittely, esittäytyminen - kiittäminen - keskustelun aloittaminen <p>2. <i>tiedon välittäminen</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - toistaminen - tarkentaminen - tarpeiden ilmaiseminen - neuvominen, opastaminen - neuvominen, opastaminen - kysyminen - pyytäminen 	<p><i>oleminen</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - henkilöllisyys - ikä <p><i>paikka</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - sijainti - suunta - etäisyys - liike <p><i>aika</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - kello, viikko, kuukausi, vuosi - viittaus nyky-aikaan, menneeseen ja tulevaan aikaan - aikaisuus, myöhäisyys - kesto - useus <p><i>määrä</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - lukusanat - yleiset määrän ilmaisut 	<p>oma minä/itse terveys perhe koti koulu luokka ystävät harrastukset ajanviete työ kaupunki maaseutu ohjeet, opasteet ostokset loma matkustaminen sää ruoka ja juoma</p>	<p><i>puheen ymmärtäminen</i></p> <p><i>puhuminen</i></p> <p><i>tekstin ymmärtäminen</i></p> <p><i>kirjoittaminen</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> - keskustelussa tuntemattomien aikuisten, viranomaisten kanssa - informaatiokuulutusten ja radion/TV:n kautta - kertova esitys kasvotusten nuorten ystävien, tuttujen aikuisten, vieraiden, viranomaisten kanssa - keskustelussa kasvotusten tuttujen aikuisten kanssa - hankittaessa ja annettaessa tietoa tutuille ja tuntemattomille - kerrottaessa henkilökohtaisia kokemuksia - henkilökohtaiset viestit, kirjeet - kaunokirjallisuus - tiedon hankkiminen, ilmoitukset, tiedotteet, kyltit, etiketit, lomakkeet, ruokalistat ym. - henkilökohtaiset viestit, kirjeet - kertominen: tarinat, tapahtumat
<p>3. <i>mielipiteiden ja tunteiden ilmaiseminen</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - mielihyvä, -paha - yllättyneisyys - tarkoitus - välttämättömyys - asennoitumiset 	<p><i>laatu</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - väri - fyys., henk. ja moraal. ominaisuudet - intens. ilmaisut <p><i>loogiset ja syy-suhteet</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - syy, seuraus - tapahtumasarja 			

mensioita voidaan periaatteessa erottaa kolmentyyppisiä: merkityskategoriat, modaalikategoriat ja viestintäkategoriat. Merkityskategorioita erotetaan usein kuusi: aika, määrä, tila, sisältöaines, sija sekä viittaussuhteet. Modaalikategorioihin kuuluu puhujan suhde sanottavaansa sekä kokonainen sarja lauseen totuudellisuuteen liittyviä suhtautumistapoja. Kolmantena ulottuvuutena on viestintä, johon siihenkin luetaan usein kuusi kategoriaa: moraalinen arviointi, vetoaminen, väittely, rationaalinen selostus, tunteenilmaukset sekä tunnesuhteet.

Erilaiset lähestymistavat ovat käsittääksemme yhdistettävissä Guttmannin (1970) kehittämässä piirreanalyysissa (facet analysis). Piirteet ovat kulloisenkin ilmiön tai tilanteen keskeisiä dimensioita tai parametreja. Piirreanalyysiin liittyvän kartoituslauseen (mapping sentence) avulla voidaan myös kielenopetuksen tavoitteiston keskeisiä komponentteja kuvata tiiviisti ja havainnollisesti. Seuraavassa kuviossa esitetään esimerkin tavoin ja valikoiden, miten esim. englannin ja ruotsin kielen ns. perustavoite-ehdotus (VIKKE) voitaisiin jäsentää piirreanalyysin menetelmän avulla. Esityksellä on mielestämme sovellusarvoa myös vierasmaalaisille tarkoitetulle suomen kielen kurssille. (Kuvio sivuilla 30—31.)

Opetusjärjestelmän laatiminen

Systemaattisessa opetusjärjestelmän suunnittelussa on useita vaiheita tavoitteiden asettamisen lisäksi (Gagné ja Briggs 1974; Baker 1973). Seuraava luettelo sisältää asiantuntijoiden tavallisesti esittämät toimenpiteet kurssia laadittaessa:

1. Oppimistarpeiden analysointi ja määrittely.
2. Päämäärien ja tavoitteiden määrittely.
3. Erilaisten ratkaisumallien pohdiskelu.
4. Systemien komponenttien suunnittelu.
5. Tarvittavien resurssien, käytettävissä olevien resurssien ja rajoitusten analysointi.
6. Rajoitusten poistamiseen tai muuttamiseen tähtäävä toiminta.
7. Oppimateriaalien valinta tai tuottaminen.
8. Oppilasarvioinnin ja -arvostelun suunnitteleminen.
9. Kenttäkokeilu: formatiivinen arviointi.

10. Muutokset, korjaukset ja uusi testaus kentällä.
11. Summatiivinen arviointi.
12. Käyttöönottaminen.

Vaikka yllä esitetty opetusteknologinen malli tuntuu ”objektiiviselta” ja jopa jonkin verran mekaaniselta, kurssin laatijan pedagoginen perusnäkemys vaikuttaa tuntuvasti laadinnan joka vaiheessa. Bakerin mielestä kaikenlainen pedagoginen kehittämistyö vaatisi nykyistä systemaattisempaa otetta, vaikka se ei välttämättä takaakaan tuotoksen laatua.

Opetuksen ja oppitunnin suunnittelu

Tehokas opetus edellyttää, että sen suunnittelussa kiinnitetään huomiota opetusprosessin seuraaviin vaiheisiin:

1. Oppilaiden tarkkaavaisuuden, huomion kohdistaminen oppitintaan asiaan.
2. Tavoitteiden ilmaiseminen oppilaille tai tavoitteista sopiminen.
3. Ennakkotietojen (välttämättömien esitietojen) mieleenpalauttamisen edistäminen.
4. Opetusmateriaalin esittäminen.
5. Oppimisen ohjaaminen.
6. Oppilaiden suoritusten (reaktioiden) stimulointi.
7. Palautteen antaminen suorituksen onnistumisesta ja korjaustoimenpiteiden järjestäminen.
8. Suorituksen arviointi.
9. Mielessäilymisen ja siirtovaikutuksen tukeminen.

Kun opettaja käytännössä suunnittelee yksityisten oppituntien tavoitteita, hän voi soveltaa yllä mainittuja periaatteita menettelemällä seuraavalla tavalla:

- Järjestä kurssi oppimisyksiköiksi (teemoiksi) ja määrittele niille kullekin tuntitavoitteet.
- Selvitä, mitkä taidot sisältyvät oppitunnin tavoitteisiin.
- Järjestä opetuksen kulku niin, että se ottaa huomioon vaadittavat ennakkotiedot ja -taidot.
- Selitä, mikä taito(tyyppi) ilmenee kussakin osatavoitteessa.

- Valitse opetettavaksi yksi ainut tavoite, joka on toteutettavissa käytettävissä olevana aikana.
- Suunnittele kutakin tavoitetta palveleva opetusohjelma ottaen huomioon opetuksen eri vaiheet ja niihin liittyvät tehokkaan oppimisen edellytykset.
- Valitse opetustapa ja -väline, jotka parhaiten luovat kutakin opetusvaihetta palvelevat tehokkaat oppimisolosuhteet (edellytykset).
- Arvioi oppimistulokset oppilaiden suoritusten perusteella ja tee tarvittavat muutokset, kunnes toivottava tehokkuus on saavutettu.

Yllä annetut yleiset ohjeet on ”käännettävä” kunkin kurssin erityistarpeiden mukaisiksi toimenpiteiksi.

Päätäntä

Lukija, joka haluaa tarkemmin perehtyä kielen opetuksen tavoitteiden erilaisiin malleihin, voi tarkastella esim. Takalan laatimaa katsausta vieraiden kielten opetussuunnitelmien kehitykseen Suomessa (1979, 1980), perehtyä äidinkielen perustavoite-ehdotukseen (1976) tai perustavoite-ehdotukseen, jossa käsitellään suomen opettamista suomenruotsalaisissa peruskouluissa (1979); vrt. myös Geberin artikkelia (tässä kirjassa). Kaikissa näissä opetuksen suunnittelu ja opetustavoitteet on pyritty esittämään selvästi käsitteelliseltä pohjalta. Keskeiseksi on nähty opiskelijoiden ilmaisutarve. On pyritty löytämään oppilaan kehityksen kannalta otollisin aika kunkin ilmiön opettamiseen.

Kun suomen kielen opetuksen tavoitteita suunnitellaan, on myös nähtävä suomenkielisen kirjallisuuden ja kulttuurin erityispiirteiden mahdollisuudet. Näihin ei kuitenkaan tässä artikkelissa puututa. Näidenkin tavoitteiden asettaminen ja vaativuusaste tulee ratkaista kunkin opiskelijaryhmän tarpeista ja kiinnostuksesta käsin.

KIRJALLISUUTTA

- Baker, Eva L.* 1973. The Technology of Instructional Development. — Second Handbook of Research on Teaching. Ed. by M. W. Travers. S. 245—285. Rand McNally, Chicago.
- Gagné, Robert M. ja Leslie J. Briggs* 1974. Principles of Instructional Design. Holt, Rinehart & Winston, New York.
- Guttman, Louis* 1970. Integration of Test Design and Analysis. — Proceedings of the 1969 Invitational Conference on Testing Problems. Educational Testing Service, N.J.
- Hakulinen, Auli* 1974a. Kielentuntemuksen anti opetussuunnitelmassa. — Raportti äidinkielen ja vieraiden kielten opetussuunnitelmien rinnastamisseminaarista (Heinola 16. —18.4.1974). Kouluhallitus.
- Hakulinen, Auli* 1974b. Kielitieteen näkökulmia. — Äidinkielen opettajain liiton vuosikirja XXI, s. 79—96.
- Takala, Sauli* 1979. Kielisuunnittelun kysymyksiä. Kasvatustieteiden tutkimuslaitos. Selosteita ja tiedotteita No. 129. Jyväskylän yliopisto.
- 1980. New Orientations in FL Syllabus Construction and Language Planning: A Case-study of Finland. Kasvatustieteiden tutkimuslaitos. Selosteita ja tiedotteita No. 153. Jyväskylän yliopisto.
- Oppilaalle vieraat kielet.* Ehdotus perustavoitteiksi ja perusoppiaineeksi peruskoulussa. Kouluhallitus. Valtion Painatuskeskus, Helsinki 1976.
- Äidinkieli.* Ehdotus perustavoitteiksi ja perusoppiaineeksi peruskoulussa. Kouluhallitus. Valtion painatuskeskus, Helsinki 1976.
- Finska i grundskolan.* Förslag till basmål och innehåll. Skolstyrelsen, Helsingfors 1979.